

Evoluții ale mediului internațional de securitate

International security environment changes

Iurie RICHICINSCHI,
doctor în drept, lector universitar,
Academia de Administrare Publică

SUMMARY

In this article, according to the author, internationally, the end of the Cold War did not only mean the collapse of the international security architecture typical for the post-war period, based on the principles of intimidation and devastating global nuclear confrontation, but marked the transition to a unipolar world with a dominant position for the US, far away from any other state. This situation has led to a fragmentation of security efforts and transformed security environment in a process which now encompasses all the conditions, processes and phenomena of political, diplomatic, economic, military, socio-cultural, etc. Nature both domestically and internationally, that determines the protection level of the individual and the community to which it belongs.

Keywords: security, security environment, Cold War, bipolar world, conflict, asymmetric risks.

REZUMAT

În acest articol se menționează că, în opinia autorului, sfârșitul Războiului Rece la nivel internațional a însemnat prăbușirea arhitecturii internaționale de securitate tipice perioadei post-belice bazate pe principiile intimidării și confruntării nucleare globale devastatoare, dar și a marcat trecerea la o lume unipolară cu poziție dominantă pentru SUA, la mare distanță de orice alt stat. Această stare a condus la o fragmentare a eforturilor din domeniul securității [1, p. 50] și a transformat mediul de securitate într-un proces care înglobează actualmente ansamblul condițiilor, proceselor și al fenomenelor de natură politică, diplomatică, economică, militară, socioculturală etc., atât la nivel intern cât și internațional și care condiționează nivelul de protecție al individului și al comunității din care acesta face parte [2, p. 1].

Cuvinte-cheie: securitate, mediu de securitate, Război Rece, lume bipolară, conflict, riscuri asimetrice.

Astăzi trăim într-un lume dinamică, interdependentă și conflictuală, marcată de incertitudine, de evoluții și mutații rapide, manifestate nu numai la nivel de individ, dar, în special, la nivel societal. Se produc schimbări majore în cadrul sistemului relațiilor internaționale, în care mediul de securitate, la fel, este caracterizat de o complexitate sporită, de un grad ridicat de instabilitate și imprevizibilitate și de un proces de profundă transformare care generează consecințe ce pot afecta, pe termen lung,

comunitatea internațională.

A devenit tot mai evident faptul că nu ne mai putem raporta la un mediu global de securitate prin prisma vechilor paradigme [3, p. 25]. De la dispariția unor state naționale, multiplicarea actorilor statali și nonstatali, afirmarea unor noi centre de putere, manifestarea unor riscuri și amenințări cu caracter asimetric, creșterea violenței etnice și religioase, ascensiunea fanatismului și manifestărilor teroriste cu caracter inuman și până la anexarea Crimeii de către

Federația Rusă, toate aceste fenomene marchează procesul de divizare a lumii și nu mai au nimic în comun cu principiile „balanței de putere” care, de fapt, a guvernat relațiile internaționale până la sfârșitul Războiului Rece.

Dispariția lumii bipolare, reprezentate de cele două supraputeri, Statele Unite ale Americii și ex-U.R.S.S., care și-au protejat interesele globale prin tensiuni și goană a înarmărilor, prin polarizarea în jurul lor a grupurilor de state care au format blocuri militare de putere antagoniste (NATO și Tratatul de la Varșovia), a pus capăt împărțirii în două a Europei, poate chiar și mai mult, a marcat etapa diminuării folosirii forței în rezolvarea diferendelor între state, transformând securitatea din ce în ce mai puțin într-o problemă militară. În prezent, aspectele de ordin militar și strategic, în ecuația securității fiind estompate de cele de ordin politic, economic, societal și ecologic, iar dimensiunea internațională a acesteia este estompată de cea intranațională [6, p. 149]. Altfel spus, își face apariția perceperea privind multidimensionalitatea conceptului de securitate.

Cu adevărat, mediul internațional de securitate este un sistem adaptiv complex, care s-a schimbat gradual ca răspuns la căderea zidului Berlinului și unificarea Germaniei, ca rezultat al pierderii controlului sovietic asupra estului Europei și dezintegrarea U.R.S.S., iar redefinirea regulilor privind securitatea a ridicat probleme de sistem nu doar de ordin practic, dar și conceptual. Și aici trebuie să recunoaștem că, dacă unele aspecte de securitate s-au clarificat, atunci altele au devenit mai complicate și incerte [5, p. 55, 56].

Cel puțin, pentru a prezenta complexitatea conceptului de mediu de securitate, considerăm că o simplă asociere a termenilor componenți nu denotă toate sensurile sale. Astfel, definiția mediului de securitate corespunde totalității factorilor din mediul înconjurător, care asigură sentimentul de

încredere și de liniște, prin garantarea absenței oricărui pericol, atât pentru individ cât și pentru societatea din care acesta face parte. De fapt, conform aprecierilor este o expresie cu grad mare de generalitate și în acest sens, în mediul politico-militar existau mai multe variante de abordare a sintagmei mediului de securitate.

Prima abordare este aceea care urmărește și ia în considerare cumulul proceselor de securitate, cu tot cu structurile și mecanismele de realizare a securității. A doua pornește de la teza conform căreia starea naturală a omenirii este cea de insecuritate, astfel încât ar trebui să discutăm despre mediul de insecuritate și nu despre cel de securitate. În sfârșit, cea de-a treia abordare vizează spațiul de securitate în care se combină spațiile de interes ale actorilor globali statali și celor nonstatali [2, p.1].

Prin asemenea abordări se înțelege ideea că la nivel global nu există o opinie consolidată asupra conceptului ce vizează mediul de securitate, inclusiv, privind mutațiile acestuia. Anume într-un astfel de context tensionat, dinamic și complex, caracterizat tot mai mult de situații neprevăzute, își are începutul o primă etapă a procesului de evoluție a mediului internațional de securitate care se caracterizează prin:

- înlocuirea lumii bipolare cu o nouă etapă de tranziție a sistemului internațional, în care se produc schimbări profunde ce au afectat viața socială, politică, economică și militară a statelor. Apar și se manifestă o serie de conflicte sociale, etnice, religioase, politice și de altă natură, care au avut drept efect colapsul unor state federale, dezintegrarea acestora și creșterea numărului de state noi, precum și slăbirea capacităților structurilor statale de a face față noilor provocări. Toate acestea, la rândul lor, au condus la instabilitatea mediului internațional de securitate;

- creșterea numărului și diversificarea tipului de actori de securitate, printre care actori statali și nonstatali. Categoria se-

cundă este reprezentată atât de corporații transnaționale și organizații nonguvernamentale umanitare cât și de libertatea de acțiune în creștere a acestora [7, p. 9] privind protecția ființei umane;

- reconfigurarea raporturilor de putere pe plan internațional; anume în condițiile amplificării tendinței de reorganizare a centrelor de putere, este inherent și obiectivul geostrategic al Federației Ruse de a reveni la statutul de mare putere globală. Acest context al transformărilor geopolitice moderne, din punct de vedere practic, a favorizat întărirea pozițiilor și ale altor actori cu impact global în domeniul securității, precum UE, China, Japonia și India. Nu poate fi exclusă nici emergența Iranului ca putere nucleară regională sau chiar a Coreii de Nord, indiferent de sancțiunile comunității internaționale. O viziune interesantă este cea a lui Zbigniew Brzezinski, care consideră că esența noii structuri de securitate a lumii se află în relația dintre Statele Unite ale Americii și Eurasia [5, p. 57]. Până la urmă, creșterea importanței unor state ca „supra-puteri mondiale” nu se exclude, iar lumea viitorului va fi reprezentată de lumea cu mai multe centre de distribuire a puterii. Politologul american H. Kissinger susține că, în sistemul internațional al secolului al XXI-lea se conturează, cel puțin, șase centre esențiale ale puterii și, anume Statele Unite ale Americii, UE, China, Japonia, Federația Rusă și India. Acești actori reprezintă cinci civilizații diferite, iar interacțiunea dintre ei va și determina, în mare parte, conținutul relațiilor internaționale. Anume distribuția rolurilor între mai multe poluri de putere pe arena mondială va crea premise optime pentru asigurarea stabilității și securității globale;

- accentuarea proceselor de globalizare și dezvoltare fără precedent a tehnologiilor informaționale, făcând lumea tot mai interdependentă și mai interconectată prin liberalizarea fluxurilor mondiale de mărfuri, servicii, capital și informații și, totodată, făcând-o vulnerabilă față de generarea

și potențarea în mod reciproc atât a unor noi riscuri interne cât și externe la adresa securității. Astfel, consecințele globalizării se regăsesc în impactul direct pe care evoluțiile și procesele transnaționale îl au asupra securității [1, p.108].

O altă etapă este marcată de secolul al XXI-lea, care a fost diferită de cea anterioară prin faptul că principalul fenomen în plan securitar, războiul global împotriva terorismului, a cuprins întreaga lume și a produs schimbări profunde în cadrul mediului de securitate [4, p.131]. Ba chiar mai mult, etapa care a înregistrat o schimbare dramatică a mediului de securitate, etapă de o radicală cotitură care a fost marcată de tragicele evenimente din 11 septembrie 2001, când comunitatea internațională a conștientizat faptul că asemenea activități criminale sunt posibile oriunde și oricând, asupra diferitelor ținte, utilizând diverse tehnici și resurse pentru atingerea rezultatului scontat.

De la acel eveniment, care a modificat în mod radical și brusc mediul de securitate global, în sensul securității prin integrare, securității prin cooperare și securității în globalizare [1, p. 53], a devenit clar că instituțiile naționale și cele internaționale nu mai pot contracara separat flagelul care afectează grav securitatea umană și, în general, abordarea de tip izolaționist a securității nu mai este posibilă, ci doar în contextul mai larg al interdependențelor și relațiilor dintre tendințele generale și amenințările sau provocările specifice unui anumit domeniu de manifestare sau zone geografice [5, p. 54].

Principalele mutații și transformări produse, de la începutul mileniului al III-lea, în mediul internațional de securitate sunt determinate, în mare parte, de câteva aspecte principale, printre care:

- manifestarea tot mai accentuată atât a unor noi riscuri și amenințări specifice criminalității organizate transfrontaliere cât și a terorismului internațional, care este considerat drept cea mai gravă amenințare, datorită accesului pe care grupurile teroris-

te îl au la tehnologiile actuale și a dorinței și tentativelor acestora de acces la arma de distrugere în masă. Perioada indicată este cea care marchează faptul că, la nivel planetar, a început să deruleze un adevărat război, îndreptat împotriva terorismului, de o factură neobișnuită, clasificat ca fiind asimetric, în care beligeranții sunt forțele care se opun ordinii, democrației și civilizației de tip occidental, respectiv, forțele democratice care încearcă să se impună în fața dezordinii. Și aici vorbim de un război care, de fapt, nu mai poate fi gestionat în mod individual;

- schimbarea naturii conflictelor și redefinirea modalităților de desfășurare a războiului sub influența noii revoluții informaționale, schimbând accentul de pe aspectele convenționale, clasice pe cele neconvenționale, informaționale. Amenințările în spațiul cibernetic sub forma atacurilor informaționale și a criminalității de această natură, având drept țință infrastructura informațională critică guvernamentală sau cea a mediului de afaceri, sistemele informaționale ale domeniului financiar-bancar ori organizațiile militare și de securitate, pot fi din categoria celor mai difuze, netradiționale și interconectate, care nu respectă nicio graniță [5, p. 58]. Astfel, datorită proliferării accesului la informație în timp real, liderii politici iau adesea decizii de moment care nu permit evaluări mai profunde. Gravitatea acestor riscuri și amenințări prin acces la sisteme și tehnologii informaționale permite implementarea violenței la distanțe mari, de la un continent la altul, fără cheltuieli financiare majore și riscuri de demascare diminuate;

- mai persistă tendința, atât a unor state cât și a unor grupări criminale care vor să dispună de arma de distrugere în masă, dar și mai grav este că numărul celor care își doresc astfel de arme este în creștere. Riscul major îl constituie faptul escaladării situației, a scăpării de sub control a proliferării aces-

tor arme, în pofida tuturor eforturilor pe care le depune comunitatea internațională pentru prevenirea utilizării lor. Cu regret, o serie de state și organizații teroriste dispun, până în ziua de azi, de programe agresive de înarmare sau caută tehnologii de producere a armelor de distrugere în masă.

Astăzi, complexitatea și dinamismul mediului internațional de securitate sunt caracterizate de lipsa unui consens privind modul de abordare a securității. Această stare a permis, într-un fel sau altul, manifestarea diverselor grupuri de interese la toate nivelurile, astfel încât nu s-a ajuns să fie elaborate politici de securitate consistente, rezonabile și acceptabile pentru majoritatea statelor lumii.

La fel, creșterea numărului populației pe glob și dezvoltarea economică pe care și-o propun toate statele, sunt însoțite de creșterea consumului unor resurse care sunt tot mai limitate și repartizate neuniform pe întinderea Terrei. În acest sens, energia va continua să aibă o semnificație strategică majoră pentru toate procesele sociale, dar în plan militar, probabil, importanța acesteia va fi una vitală [2, p. 6]. Deci competiția pentru resurse va caracteriza viitoarele relații, iar deficitul acestora va avea un rol decisiv în declanșarea sau amplificarea unor conflicte care vor conduce la noi mutații în mediul global de securitate.

De asemenea, o explozie demografică ar exercita o presiune crescândă asupra resurselor naturale limitate ale Pământului. Astfel, creșterea demografică va promova schimbări profunde la nivelul populației planetei nu numai în țările subdezvoltate, dar și în țările puternic dezvoltate. Drept rezultat, vom deveni martorii unei urbanizări intense ai avansării ratei criminalității, creșterii sărăciei și, fără îndoială, ai dezvoltării caracterului global al migrației.

O altă caracteristică inerentă mediului internațional de securitate este procesul care vizează schimbările climatice.

Acestea vor avea ca posibile consecințe creșterea fluxului de refugiați, care la rândul său, poate conduce la creșterea tensiunilor interetnice, precum și apariția problemelor regionale de securitate a alimentației, pe fundalul concentrării populației în anumite zone. Abordarea corectă a schimbărilor climatice are menirea de a preveni și evita unele efecte nedorite, inclusiv pierderi semnificative ale economiei statelor.

Aceste aspecte enunțate pot provoca amenințări care conduc mai departe starea de instabilitate, inclusiv în regiunile „nesigure”, în care haosul este produs deja de condițiile existente. Anume în astfel de condiții se poate genera extinderea sărăciei economice, apariția guvernărilor autoritare, apariția premiselor pentru existența statelor slabe, ascensiunea comportamentului criminal, evoluția manifestărilor teroriste, decăderea instituțiilor responsabile de securitatea și apărarea comună.

Astăzi, în locul rivalității ideologice și confruntărilor militare, vine o nouă arhitectură a organizării multipolare a lumii în tranziție, care va fi bazată pe echilibrul instabil al unor noi asocieri în jurul puterilor regionale. Acest proces va fi însoțit de o perioadă de instabilitate și reorganizare geopolitică a lumii. De fapt, este un proces de reanimare a competiției pentru dominarea spațiului, a sferelor de influență și de nostalgia pentru unele teritorii pierdute.

Deci pășind în secolul al XXI-lea, vor mai persista amenințări la adresa mediului de securitate din categoria celor mai vechi și periculoase, precum agresiunile unor state „criminale” sau agresiunile terorismului internațional, însă tendințele care vor de-

termina evoluția comunității mondiale în viitorul apropiat rămân a fi totuși procesul globalizării, extremismul, naționalismul agresiv și separatismul, precum și fenomenele transnaționale. Aceste tendințe sunt generatoare de criminalitate, mai mult sau mai puțin, în toate țările, indiferent de statut și, cel mai grav, datorită impactului direct asupra ființei umane.

În această eră de profundă schimbare și transformare, mediul internațional de securitate prin prisma structurii sale, care este una extrem de complicată și datorită dependenței sale evolutive de multitudinea de factori obiectivi și subiectivi, determinarea trăsăturilor acestuia impune o nouă abordare care să ia în considerare multiplele modificări ce au loc în toate domeniile vieții sociale [2, p. 1].

În acest sens, putem conchide cu certitudine că, la începutul mileniului al III-lea, provocările la adresa mediului actual de securitate tind să devină din ce în ce mai difuze, puțin predictibile și multidimensionale, constituind atât o caracteristică externă a securității cât și una internă și, desigur, devenind parte componentă indispensabilă a politicilor și strategiilor de securitate.

În asemenea condiții, mecanismele principale de funcționare a sistemului de securitate trebuie să se bazeze pe cooperarea internațională pe toate nivelurile, ca fundament pentru asigurarea stabilității mediului de securitate care, la rândul său, trebuie să asigure sentimentul de încredere și de liniște, prin garantarea absenței oricărui pericol, atât pentru individ cât și pentru comunitatea din care acesta face parte.

BIBLIOGRAFIE

1. Balaban C. Securitatea și dreptul internațional. Provocări la început de secol XXI. București, Ed. C. H. Beck, 2006.
2. Boroi G. Aspecte specifice ale noului mediu de securitate la nivel global. În: <http://www.lumeamilitara.ro/index.php?mod=articol&idart=60&numar=1/2011§iune=Azimut%2021> (vizitat la 18.01.2016).
3. Gheorghe F. Complexitatea în mediul de securitate. Materialele conferinței științifice

internaționale Strategii XXI, din 11-12 iunie 2015. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2015.

4. Ioniță L. Provocări la adresa mediului contemporan de securitate. Materialele conferinței științifice internaționale din 22-23 noiembrie 2012. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2012.

5. Naghi G. Securitatea europeană. Fundamentări normative și instituționale. București, Ed. C. H. Beck, 2010.

6. Rugină G. Redimensionarea mediului de securitate. Sesiunea anuală de comunicări științifice. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2010.

7. Savu G. Unipolarism și multipolarism în secolul XXI. Tendințe în sistemul internațional. Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2011.

Prezentat: 1 februarie 2017.

E-mail: iu.richicinschi@gmail.com